

Малихіна Алевтина Ігорівна,
старший лаборант кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
член Дніпропетровської обласної організації
«Асоціація українських правників»
Науковий керівник – д.ю.н., проф. Наливайко Л.Р.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Без запровадження дієвого громадського контролю за порядком формування та реалізації державної влади взагалі та державного управління зокрема, Україна не зможе досягнути необхідного рівня демократії, тобто перейти від нормативного забезпечення демократичних перетворень до демократичної культури як вищої форми прояву. Основою дійсно демократичного суспільства, як наголошено у Декларації про свободу вираження поглядів та інформації [1], є свобода вираження поглядів та інформації, яка, власне, і складає громадський контроль.

Крім цього, громадський контроль, а, точніше кажучи, його результати, є одним з найважливіших засобів соціального погодження прийнятих державною владою рішень, без якого останні не здатні отримати ані вищого ступеню правовірності, ані необхідного рівня легітимності. Слушними у зв'язку з цим виглядають слова М. Палієнко, який зазначав, що влада і право, які не відповідають реальному співвідношенню суспільних матеріальних та моральних сил у країні, життєвим інтересам населення та його уявленням про суспільну справедливість, швидко втрачають моральну опору у народній масі [2, с. 127-163].

Сформульована думка знайшла своє закріплення також і на рівні документів інституцій Ради Європи. Так, наприклад, Венеціанська Комісія у межах свого висновку «Про конституційну ситуацію в Україні» від 17 грудня 2010 р., висловлюючи своє ставлення до конституційної реформи 2010 р., зазначила, що легітимність будь-якої конституційної реформи може бути досягнута, тільки якщо конституційні зміни будуть внесені після широкої, відкритої та вільної суспільної дискусії за участю опозиції та громадянського суспільства [3]. Зрозуміло, що така дискусія може бути проведена також і у сфері реалізації громадського контролю як важливого інституту громадянського суспільства.

На думку представників європейських держав, жодна сфера функціонування суб'єктів державної влади не може бути вилучена з під громадського контролю, який є основою демократії та правопорядку. Негативним фактом, який має місце у даній сфері, є спроби окремих представників влади за рахунок залучення громадськості реалізовувати власні, тобто недержавні,

інтереси. Типовим прикладом тут може бути Указ Президента України від 31 травня 1995 року «Про проведення опитування громадської думки з питань довіри громадян України Президентіві України та Верховній Раді України», який Верховною Радою України було визнано таким, що суперечить Конституції та Законам України [4].

Зазначений приклад може бути пояснений відсутністю чіткої та продуманої політики у сфері правового забезпечення громадського контролю, що може бути підтверджено безсистемним порядком прийняття правових актів з питань громадського контролю [5].

I. Сквірський висловив власне ставлення до змісту згаданої вище концепції. Він зазначав, що вона має складатися з наступних розділів:

Розділ 1 «Загальні засади громадського контролю за суб'єктами публічної влади». У межах даного розділу виглядає необхідним: сформулювати визначення основних категорій, які стосуються названого питання, а саме: громадянське суспільство, громадськість, громадський контроль; навести конституційне обґрунтування інституту громадського контролю; показати зв'язок громадського контролю з процесами демократизації українського суспільства та держави, а також євроінтеграційними прагненнями України; окреслити коло об'єктів громадського контролю, розуміючи під останніми будь-які дії, рішення чи бездіяльність посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також інших суб'єктів, задіяних у реалізації державних функцій; чітко назвати завдання громадського контролю.

Розділ 2 «Основні напрямки нормативного забезпечення громадського контролю в Україні». Зазначений розділ має стати орієнтиром для правотворчої діяльності усіх суб'єктів державної влади, уповноважених на видання нормативних актів. В якості першочергових кроків у цьому напрямку має стати прийняття: Закону України «Про громадський контроль»; Постанови Кабінету Міністрів України «Про організацію та здійснення громадського контролю у системі органів виконавчої влади». Крім цього, нормативні акти з питань організації та здійснення громадського контролю мають бути видані кожним із центральних органів виконавчої влади, а також центральними органами державної влади, які не входять до системи органів виконавчої влади. Доцільним є також закріплення у межах названої концепції рекомендацій органам місцевого самоврядування, спрямованих на розробку відповідних положень про громадський контроль на місце мову рівні.

Розділ 4 «Суб'єкти громадського контролю в Україні». У межах даного розділу має бути сформульовано систему суб'єктів громадського контролю. Доречним виглядає перерахування усіх видів громадських об'єднань, які можуть здійснювати громадський контроль в Україні.

Розділ 5 «Основні форми громадського контролю в Україні». Вагоме місце у концепції має бути відведено формулюванню основних форм громадського контролю. В якості останніх варто визнати: звернення приватних осіб; запит на отримання державної інформації; відвідування органів державної

влади, а також державних установ та організацій; проведення масових зібрань; участь у роботі суб'єктів державної влади; громадські ради; громадська експертиза проектів нормативних актів; залучення громадськості до роботи комісій; звітування суб'єктів державної влади; оприлюднення офіційної (публічної) інформації; зустріч керівників (представників) тощо.

Розділ 6 «Фінансове та організаційне забезпечення реформування громадського контролю в Україні». Важливим є також фінансове та організаційне забезпечення проведення реформи громадського контролю. І. Сквірський наголосив, що важливим кроком у напрямку розвитку громадського контролю в Україні є також і систематизація нормативних актів з питань громадського контролю. Питання систематизації правових актів є доволі складним у правовій науці, оскільки його вивчення є неможливим без попереднього аналізу низки суміжних категорій [6, с. 18-21].

Першим кроком у даному напрямі на думку багатьох науковців має стати проведення приєднання правових норм, які регулюють питання організації та здійснення громадського контролю. Бажано, щоб зазначеною діяльністю зайнялося Міністерство юстиції України. Видання офіційного збірника або збірки правових актів, які б охоплювали собою усі існуючі на сьогоднішній день форми громадського контролю та процедури їх проведення, безумовно, справило б позитивний вплив на зазначену сферу. Завдяки цьому вдалося б суттєво підвищити рівень правових знань про громадський контроль як представників громадськості, так і суб'єктів державного управління.

Проаналізувавши, можна зазначити, що нині у сфері організації та здійснення громадського контролю накопичилося чимало проблем. Вони поступово вирішуються, проте реформування здійснюється переважно безсистемно та непослідовно. Зазначений стан справ, можливо, пов'язаний з не надто високим рівнем активності держави у даній сфері, яка переважно лише декларує значимість громадського контролю, не вдаючись однак до здійснення цілеспрямованих заходів, спрямованих на його активізацію. Проте без участі держави, насамперед, на етапі становлення громадського контролю, який нині переживає Україна, останній не зможе набути завершених та досконалих форм. Важливий внесок громадський контроль зробив І. Сквірський, розробивши певні розділи в здійсненні громадського контролю. Також проблемою є напрямки видання нових нормативних актів, що забезпечуватимуть громадський контроль в Україні. Першими кроками вирішення цієї проблеми, вважаю, має стати прийняття: Закону України Про громадський контроль за діяльністю державних органів», Постанови Кабінету Міністрів України «Про основні засади та здійснення громадського контролю за діяльністю державних органів». Що стосуватимуться організації і здійснення громадського контролю в Україні, прав та обов'язків, відповідальності посадових осіб.

1. Декларація про свободу вираження поглядів та інформації від 29 квітня 1982 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_885.

2. Палиєнко Н. Правовое государство и конституционализм / Н. Палиєнко // Вестник права. — 1906. — Кн. 1. — С. 127-163.
3. Висновок Європейської Комісії за демократію через право «Про конституційну ситуацію в Україні» від 17 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a36
4. Про невідповідність Указу Президента України від 31 травня 1995 року № 413/95 «Про проведення опитування громадської думки з питань довіри громадян України Президентів України та Верховній Раді України» Конституції і законам України : Постанова Верховної Ради України від 01 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 21. — С. 159.
5. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19.06.2003 р. № 975 - IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 46. — С. 366.
6. Сквірський І. О. До питання про основні напрямки розвитку громадського контролю в Україні / І. О. Сквірський // Наше право. — 2013. — №7. — С. 17-23.

Верба Ірина Олександрівна,
аспірант Класичного приватного університету

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ У СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Становлення демократичної, правової держави в Україні нерозривно пов'язано із захистом прав, свобод та інтересів людини. У контексті цього у період загострення політичної та соціально-економічної ситуації перед нашою країною постає питання щодо ефективного забезпечення права на доступ до правосуддя.

Останнім часом у науці приділяється істотна увага питанням розвитку правосуддя загалом та права на доступ до правосуддя зокрема, проте більшість аспектів цієї проблематики вивчені побіжно, залишаються остаточно невирішеними та дискусійними, що і обумовлює важливість та необхідність їх розгляду та систематизації. До того ж, уявлення про право на доступ до правосуддя постійно розширюється і до сьогодні немає єдиного підходу до його розуміння. Тому, на сучасному етапі розвитку суспільства виникла необхідність перегляду значної кількості доктринальних уявлень, що існували раніше, про право на доступ до правосуддя.

Право на доступ до правосуддя є однією із найбільш актуальних теоретичних та практичних проблем сучасної юридичної науки.

Актуальність концептуальних та науково-практичних розробок проблем права на доступ до правосуддя, в умовах глибоких суспільних модернізаційних заходів перехідного періоду, підкреслюється численними дискусіями. Світоглядні підходи до проблем права на доступ до правосуддя були закладені ще у ХІХ – на початку ХХ ст.ст. такими вченими, як А. Боровиковсь-